

Bosznia-Hercegovina választási rendszere: demokrácia vagy etnokrácia?

Jelen elemzés arra tesz kísérletet, hogy ismertesse Bosznia-Hercegovina választási rendszerének főbb vonásait és a körülötte kialakult anomáliákat. A 2018. őszi parlamenti és kollektív államfőválasztási eredmények csak keveseknek okozhattak különösebb meglepetést, mivel továbbra is folytatódik az a közel negyed évszázados tendencia, hogy a politikai diskurzus elsősorban nem elvi, hanem az országot behálózó és uraló etnikai törésvonalak mentén szerveződik. Az alsó- és felsőházi parlamentek és a kormányok is a már jól ismert gyakorlat mintájára egyaránt rendre etnikai törésvonalak mentén alakulnak meg, konzerválva és előrevetítve a múltban már megtapasztalt politikai cselekvéseket és forgatókönyveket. Az elemzés feltárja, hogy a választási eredmények sokadszorra mutattak rá arra az alaproblémára, hogy a nemzetközi közösség és az egyes helyi szereplők elvárásai ellenére az etnikai elvet meghaladó politizálásnak vagy az államérdeknek legalább az etnikai érdekekkel azonos szintre (és nem magasabbra) történő emelésének továbbra sincs reális esélye az országban, holott leginkább ez jelenthetne kitérés lehetőségét a kialakult helyzetből. Az államérettel kapcsolatos olyan nézeteltérések mögött, mint amilyen az állam felépítése, az alkotmányos hatalommegosztás, az állami szintű választási törvény, a Sejdić–Finci-ügy vagy akár a Szerb Köztársaság napjának megünneplése, kivétel nélkül az etnikumok közötti ellentétek és a bizalmatlanság húzódnak meg. Pozitívum és reménykeltő azonban, hogy alkalmanként egy-egy olyan „össznezeti ügy” mögé, mint amilyen például az Európai Unióhoz való csatlakozás, rendkívül felemás dinamikával ugyan, de sikerül felsorakoznia a feleknek. Véggkövetkeztetésként az elemzés rámutat, hogy a daytoni megállapodás ma már inkább az ország fejlődésének gátja, mintsem elősegítője, hiszen egy olyan állami struktúrát hozott létre, amely nem képes megfelelő válaszokat adni az államot feszítő jelenkori kihívásokra. A megoldások azonban egyelőre nem körvonalazódnak.

Kulcsszavak: Bosznia-Hercegovina, választási rendszer, diszkrimináció, etnikum, Dayton

¹ Horváth László: területi elemző (Külgazdasági és Külügyminisztérium, Nyugat-Balkán Főosztály).

Bevezetés

A nyolcvanas évek végén újjáéledő és a kilencvenes évek elejére felerősödő etnikai ellentétek rövid időn belül elemi erővel törtek a felszínre, és borították lángba a Balkán egy részét. A nacionalizmus mentén történő éles szembenállás a huszonegyedik század küszöbén nemzetállami reneszánszt eredményezett a térségben. Az újonnan függetlenné vált egykori jugoszláv tagállamok túlnyomó többségére az etnikai homogenitás volt jellemző, vagy legalábbis homogénebbek voltak, mint Bosznia-Hercegovina, ahol a történelem három nagyobb népcsoportot zárt egy állam keretei közé. Amíg a hat függetlenné vált tagállam közül öt esetben unitárius állammal találkozunk, ahol tisztán lehatárolható az egy államalkotó nemzet és a nemzeti közösségek viszonyrendszere, addig Bosznia-Hercegovina esetében egy föderális állammal találjuk magunkat szemben, amelyet a három államalkotó nemzet egymáshoz és az egyéb nemzeti közösségekhez való viszonyrendszere strukturál. Ha az értelmezési keretet kicsit módosítjuk, és Szlovénia és Horvátország helyett a Nyugat-Balkán további két államát, Albániát és Koszovót vonjuk be az összehasonlításba, hasonló képletet kapunk. A térség államainak vizsgálata során jól láthatóvá válik, hogy a népességszerkezet különbözősége a pártpolitikát szervező elvet is erőteljesen befolyásolja. Amíg a Nyugat-Balkán etnikailag homogénebb államaiban (Albánia, Koszovó, Észak-Macedónia, Montenegró, Szerbia) a legnagyobb pártok elsősorban a jobb- és baloldal dichotómia mentén szerveződnek, addig Boszniában az ország domináns, vezető pártjait a három államalkotó nép etnikai alapon szerveződő politikai csoportosulásai képezik. Annak a három államalkotó népnek a pártjai, amely népek a boszniai háború idején komoly, sok esetben máig fel nem dolgozott sérelmeket és traumákat okoztak egymásnak. Ezen közelmúltbeli tapasztalatok ellenére kellett volna a háború befejezését követően egyből és kellene azóta is közösen megoldani mindazt a tömérdek, boszniai államélettel kapcsolatos társadalmi és gazdasági problémát, ami egy felkészült és egységes államvezetés számára is komoly kihívásokat jelentene (és amit egyébként a 2015 júliusában széles társadalmi konszenzus mellett

elfogadott *Reform Agenda*² tartalmaz), továbbá kormányozni és koordinálni³ az államot stratégiai célja, az európai uniós tagság⁴ irányába. Ennek tükrében nem meglepő, hogy a nemzetközi közösség polgári és katonai jelenlétére és felügyeletére,⁵ az állami szuverenitás korlátozására szükség volt – és van ma is – ahhoz, hogy a háború utáni békét biztosítani, az ország fejlődésének dinamikáját pedig több-kevesebb sikerrel növelni lehessen. Indokolt ez azért is, mivel számos olyan alapvető kérdés tekintetében, mint amilyen az állam felépítése,⁶ az államalkotó népek benne elfoglalt helye vagy az alkotmányos hatalom-megosztás (közigazgatási hatáskörök megoszlása),⁷ képtelenek megegyezésre jutni az érintett felek.⁸ Az országot alkotó két entitás közül talán valamivel egyszerűbb a helyzet az etnikailag homogén és centralizált Szerb Köztársaságban (Republika Srpska – RS, amelynek területe az állam 49 százalékát alkotja),

² A 2015 júliusában minden kormányzati szint egyetértésével és támogatásával elfogadott *Reform Agenda for Bosnia and Herzegovina 2015–2018* dokumentum rögzíti az uniós tagság elérése érdekében végrehajtani szükséges, a kormányzati rendszer minden szintjére kiterjedő társadalmi-gazdasági reformokat. Fejezetei: Államháztartás, adózás, fiskális fenntarthatóság; Befektetői környezet és versenyképesség; Munkaerőpiac; Szociális jóléti és nyugdíjreform; Jogállamiság és jó kormányzás; Közigazgatási reform. Végrehajtás a 2017-es esztendőben tapasztalt jelentős lassulást követően, 2018-ra tulajdonképpen teljesen leállt.

³ Az uniós elvárásként 2016 augusztusában életre hívott koordinációs mechanizmust azzal a céllal alakították ki, hogy a két entitás és a Brčkói Körzet közötti uniós ügyekben történő adminisztratív egyeztetést/együtműködést biztosítsa. A ténylegesen 2017 júniusában elindult munka lehetővé tette, hogy az Európai Bizottság által 2016 decemberében megküldött 3000 kérdést tartalmazó kérdőívet 2018 februárjában Bosznia megválaszolja.

⁴ Bosznia-Hercegovina 2016. február 15-én nyújtotta be uniós csatlakozási kérelmét. A tagjelölt státus elnyerését 2019-ben szerették volna elérni, 2025-re pedig a teljes jogú tagság a cél.

⁵ A nemzetközi polgári jelenlétet többek között az ENSZ (Office of the High Representative – OHR, a nemzetközi polgári közigazgatást irányító főmegbízott), a UNHCR és az EBESZ, míg a nemzetközi katonai jelenlétet egy ideig a NATO irányítása alatt működő IFOR (1995–1996) és SFOR (1996–2004), majd 2004 óta az EU–NATO-együtműködés alatt működő EUFOR Althea-misszió látja el.

⁶ Amíg a bosnyákok az ország centralizálásában, addig a szerbek és a horvátok (harmadik entitás létrehozása) annak decentralizálásában érdekeltek (unitárius állam vs. föderális állam koncepció).

⁷ Márkus László: Bosznia-Hercegovina: tizenöt évvel Dayton után. *Nemzet és Biztonság*, 3. (2010), 9. 10.

⁸ Az egyet nem értés hátterében főleg az áll, hogy a jelenlegi államszerkezet nem egy természetes folyamat, egy több évtizedes vagy akár évszázados közös együtt gondolkodás eredménye az állam lakóinak részéről, hanem a boszniai rendezésre született nemzetközi megoldások negyedik változata, amelyet a nemzetközi összekötőcsoport (USA, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország) nyomására fogadtak el a felek.

mivel ott a szerb dominancia következtében a szerb pártoknak „csak” egymással kell versenyezniük, megküzdeniük. Árnyaltabb a kép a kantonokkal⁹ tagolt bosnyák–horvát föderációban (hivatalos neve Bosznia-hercegovinai Föderáció, területe az állam 51 százalékát alkotja), ahol az entitáson belül mind a horvát, mind pedig a bosnyák fél gyakran kétfrontos harcot folytat. E két népcsoport esetében az érdekképviseleti szervezetek széttöredezettységük következtében a csatákat gyakran nemcsak egymással, de az entitás másik államalkotó népével, és számos esetben állami szinten a harmadik államalkotó néppel is meg kell vívniuk. Annak ellenére, hogy Bosznia-Hercegovina szekuláris állam, informális módon a vallási intézmények is komoly szerepet játszanak a meglévő etnikai törésvonalak elmélyítésében, kiváltképp a választások előtti időszakokban.¹⁰

Az állam etnikai összetettsége miatt a délszláv háború boszniai lezárását követően, az igazságosságra törekvés jegyében egy rendkívül komplex választási rendszert és közigazgatási struktúrát hoztak létre. Mindezt azért, hogy mindhárom, az állami szintű alkotmányban rögzített államalkotó nép egyenlő módon kivegye részét az állam irányításából, továbbá hogy bizonyos mértékig az államot alkotó, az alkotmányban egyéb jelzővel aposztrofált népcsoportok is beleszólással bírjanak a politikai folyamatokba. Ezért került sor például számos szövetségi állam vagy heterogén társadalom mintájára a kétkamarás törvényhozás¹¹ felállítására, amely kiváló eszköze lehet a „létfontosságú nemzeti érdekek”¹² érvényesítésének, valamint a demokráciadeficit és a társadalmi feszültségek csökkentésének. Az etnikumok közötti egyensúlyozási, az etnikai mérnökösködési¹³ kísérletek eredményeképpen azonban napjainkig nem módosult az a gyakorlat, hogy az emberi jogok alapvetően a három fő etnikum jogait jelentik,¹⁴ aminek következtében a képviseleti rendszer különböző szint-

⁹ A kantonok a Föderációban az entitási és a helyi önkormányzati szint között lévő közigazgatási egységek, saját parlamenttel, kormánnyal és bírósági rendszerrel. A Föderációt alkotó tíz kantonból öt bosnyák, három pedig horvát többségű, míg két kanton vegyes, bosnyák–horvát etnikai összetételű és igazgatású.

¹⁰ Florian Bieber: Bosnia-Herzegovina: Slow progress towards a functional state. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6. (2006), 1. 46.

¹¹ Kezdetben csak állami szinten és a Föderációban, majd 2002-től a Szerb Köztársaságban is.

¹² Elsősorban a három államalkotó népnek van arra lehetősége, hogy létfontosságú nemzeti érdekre való hivatkozással a felsőházban kifogást emeljen egy-egy törvénnyel kapcsolatban.

¹³ Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Budapest, Gondolat, 2016. 136.

¹⁴ Adis Arapovic – Bedrudin Brljavac: Election system of Bosnia and Herzegovina: Catalyst of unsuccessful democratization. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 16. (2013), 1. 31.

jein a képviselők nem magát az állampolgárt, hanem egy-egy adott etnikumot képviselnek. E jelenség elsősorban annak tudható be, hogy a politikai értelemben vett állampolgárt az állami szintű alkotmány normatív része – a preambulum rendelkezésének ellentmondva – tulajdonképpen megsemmisíti az etnikai értelemben vett állampolgár javára.¹⁵

2018. október 7-én, közel két és fél évtizeddel a daytoni békeszerződést követően úgy került sor az általános választásokra, hogy számos, hosszú ideje húzódó választójogi és jogállamisági kérdés továbbra is megoldatlan maradt. Nem történt meg sem a Velencei Bizottság etnikumok közötti hatalommegosztásra vonatkozó korábbi ajánlásainak, sem pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) a Sejdic–Finci-ügyben¹⁶ 2009-ben hozott döntésének¹⁷ a végrehajtása. Emellett Bosznia-Hercegovina Alkotmánybírósága (AB) 2016. december 1-jén kelt, a boszniai horvát politikus, Božo Ljubić beadványával kapcsolatos – az állami választási törvény és a Föderáció alkotmányának módosítását, az állami szintű alkotmány jogállamiságra és szabad és demokratikus választásokra¹⁸ vonatkozó alapelveivel (1. szakasz 2. bekezdés) történő összehangolását szorgalmazó – döntésének végrehajtása is várat magára. Annak ellenére, hogy az AB döntése következtében a népességarányos mandátumkiosztás érdekében törölték az állami szintű választási törvényből¹⁹ azt a mondatot, hogy minden kantonból mindhárom államalkotó nemzet egy-egy tagot delegál a Föderáció felsőházába, az továbbra is megmaradt a Föderáció alkotmányában,²⁰ holott, mivel az állami szintű választási törvény határozza meg a választási alapelveket – amelyek

¹⁵ Arapovic–Brljavac (2013) i. m. 32.

¹⁶ A két politikus az EJEB-hez fordult, mivel etnikai hovatartozásuk miatt Bosznia alkotmánya nem biztosítja számukra, hogy kollektív államfővé vagy az állami parlament felsőházának tagjává válasszák őket. Ez csupán a három államalkotó nép (bosnyák, szerb, horvát) számára biztosított. Az alkotmányos rendelkezés egyébként sérti *Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményt*, amelynek rendelkezéseit Bosznia-Hercegovina magára nézve kötelezőnek ismerte el (daytoni megállapodás, 6-os függelék: Megállapodás az emberi jogokról).

¹⁷ Polgári Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legutóbbi döntéseiből. *Fundamentum*, 14. (2010), 1. 82–83.

¹⁸ A jelenlegi boszniai választási rendszer nem felel meg az alapvető demokratikus választási alapelveknek, mivel nem biztosítja minden szinten az általános, egyenlő, közvetlen és szabad választás jogát. Itt elsősorban a passzív választójog sérülésére gondolok az állami szintű felsőház és a kollektív államelnökség megválasztása tekintetében, hiszen e funkciók betöltésére csak a három államalkotó nemzet jogosult, az egyéb népcsoportba tartozók nem.

¹⁹ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.12. szakasz 2. bekezdés.

²⁰ A Bosznia-hercegovinai Föderáció Alkotmánya IV. fejezet 8. szakasz 3. bekezdés.

vonatkoznak a hatalom minden szintjére –, azt a Föderáció alkotmányából is törölni kellett volna. A fennálló kollíziót végül a Központi Választási Bizottság (KVB)²¹ 2018. december 18-i határozata oldotta fel, amely visszaállította a korábbi állapotot.²² A mandátumkiosztás tekintetében a Föderációban további nézeteltéréshez vezetett az imént tárgyalt választási törvényi szakasz azon rendelkezése is, hogy a Föderáció felsőházának mandátumait a kantonok népességével arányosan kell kiosztani az utolsó népszámlálás adatainak megfelelően.²³ Amíg a KVB részéről a horvátok²⁴ elképzelésének kedvező döntés született 2018. december 18-án, azaz a 2013-as népszámlálási eredményeket vették alapul a mandátumok kiosztásánál, addig a bosnyákok elégedetlenek a döntéssel, mivel ők az 1991-es census alapján történő mandátumkiosztást tartanak elfogadhatónak.²⁵ A Ljubić-ügyben hozott AB-döntés rámutatott arra az alapproblémára, hogy az állami választási törvény és a Föderáció alkotmánya egyaránt diszkriminatív a három államalkotó néppel szemben, hiszen lehetővé teszi az állami szintű parlament és a Föderáció parlamentjének felsőháza, továbbá az államelnökség tagjai esetében is, hogy egy államalkotó nép jelöltjének megválasztásába²⁶ egy másik államalkotó nép tagjai beavatkozzanak. Mivel mindhárom államalkotó nemzet egyenlő jogokkal bír, lélekszámra való tekintet nélkül, az AB értelmezése szerint biztosítani kell számukra, hogy szabadon és függetlenül választhassák meg saját képviselőiket, mentesen más államalkotó népek választási akaratától.²⁷

²¹ Bosznia-Hercegovina választási törvényének 2.5. szakasza 1. bekezdése értelmében a KVB-nek hét tagja van (két horvát, két bosnyák, két szerb, egy egyéb).

²² Usvojen prijedlog o popuni Doma naroda Parlamenta FbiH. *Oslobođenje*, 2018. december 18.

²³ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.12. szakasz 1. bekezdés.

²⁴ Horvátok alatt az elemzésben a boszniai horvátokat értem.

²⁵ Usvojen prijedlog o popuni Doma naroda Parlamenta FbiH (2018) i. m.

²⁶ Egyes boszniai horvát pártok álláspontja, hogy bizonyos kantonok közgyűlésében a horvát jelöltek bosnyák szavazatoknak köszönhetően nyernek el képviselői helyeket, továbbá hogy a 2006-os és a 2010-es állami elnökválasztás mintájára 2018. október 7-ét követően harmadszor is bosnyák átszavazásnak köszönhetően lett Željko Komšić a boszniai horvátok elnökségi tagja. Az eredményrel a boszniai horvát közösség egy része nem ért egyet, mivel azt az álláspontot képviseli, hogy aki nem horvát szavazatokkal lett megválasztva, az nem fog horvát érdekeket képviselni. A HDZ BiH és a HDZ 1990 boszniai horvát pártok szerint a kollektív államelnökség horvát tagját egy etnikailag homogén horvát közegben kellene megválasztani.

²⁷ *BiH election reform and the key provisions of the Constitutional Court's Ljubić and Čolak cases*. Institute for Social and Political Research, 2018.

A diszkrimináció egy másik fontos aspektusa egyébként, hogy az államalkotó nemzetek választási akarata az entitásokon keresztül kerül kifejezésre, és így egyúttal jelentősen sérül is,²⁸ hiszen a választási eljárás értelmében a bosnyák–horvát föderációban élő szerbek nem adhatják le szavazatukat a szerb elnökségi tagra, míg a Szerb Köztársaságban élő bosnyákok és horvátok nem szavazhatnak az elnökség bosnyák és horvát tagjára.²⁹ Fontos megjegyezni, hogy e témakörhöz hasonló ügygel már találkozhattunk 1998-ban. Ekkor Alija Izetbegović bosnyák államelnökségi tag fordult a boszniai AB-hez annak érdekében, hogy a Föderáció és a Szerb Köztársaság alkotmányában egyaránt szűnjön meg az az állami szintű alkotmánynak ellentmondó állapot, hogy a három államalkotó nép nem volt nevesítve az entítások alkotmányában, aminek következtében aktív és passzív választójoggal sem rendelkezett. Habár az AB a két évvel később meghozott határozatában helyt adott a beadványnak, a döntés végrehajtását a viták elhúzódását követően csak a főmegbízott tudta kikényszeríteni 2002-ben.³⁰

A feljebb vázolt problémák és feszültségek ellenére – amelyek egy része végignyúlt már a 2018. októberi választásokat megelőző több kormányzati cikluson – mind állami, mind pedig entitási szinten kitöltötték négyéves mandátumukat a gyakran a működésképtelenség határán lévő parlamentek. Az előző parlamenti ciklusban az etnikumok közötti együttműködésre rányomta bélyegét, hogy 2016 szeptemberében a szerb entításban a boszniai állami szintű AB alkotmányellenességet és diszkriminációt rögzítő döntése ellenére sikeres referendumot tartottak a Szerb Köztársaság napjának³¹ január 9-i megtartásáról, ahol a szavazásra buzdító kampány keretében újra fellángoltak az indulatok a bosnyákok, a szerbek³² és a horvátok között. Sajnos nem erősítette a bizalmat

²⁸ Maja Sahadžić: The electoral system of Bosnia and Herzegovina: A short review of political matter and/or technical perplexion. *Contemporary Issues*, 2. (2009), 1. 71.

²⁹ Ez azt jelenti, hogy a bosnyák–horvát föderációban élő mintegy 56 ezres szerb közösség és a Szerb Köztársaságban élő mintegy 170 ezres bosnyák és közel 30 ezres horvát közösség választásra jogosult tagjai nem vesznek részt a nemzetiségük szerinti államfő megválasztásában.

³⁰ Kemenszky Ágnes: Bosznia-Hercegovina, a mozaikosra töredezett állam. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 10. (2016), 1–2. 52–53.

³¹ A boszniai Szerb Köztársaságban január 9-én ünneplik a köztársaság napját, arra való tekintettel, hogy 1992. január 9-én a boszniai szerbek megkíséreltek elszakadni Bosznia-Hercegovinától (ezzel hozzájárulva a háború kitöréséhez). 2019. március 29-én az állami szintű AB másodszor is alkotmányellenesnek minősítette az RS államiság napjára vonatkozó törvényét.

³² Szerbek alatt az elemzésben a boszniai szerbeket értem.

és a megbékélést az sem, hogy 2017 februárjában egy tíz éve Szerbia elleni népi-
írtás vádjában meghozott ítélettel kapcsolatban Bakir Izetbegović perújrafelvételt
kért a hágai Nemzetközi Bíróságon.³³

A bosznia-hercegovinai választások folyamatának általános ismertetése

Bosznia-Hercegovinában az általános választásokat a KVB írja ki 150 nappal
a választások időpontja előtt.³⁴ Az általános választások alkalmával egy időben
választják meg az ország állami szintű kétkamarás parlamentjét, az állam két
entitásának – a Bosznia-hercegovinai Föderációnak és a Szerb Köztársaság-
nak – a kétkamarás parlamentjét, a Föderációt alkotó tíz kantonnak a parla-
mentjét, az állam kollektív elnökségének három tagját, a Föderáció elnökét
és alelnökét, a Szerb Köztársaság elnökét és két alelnökét, továbbá a Brčkói
Körzet törvényhozását.³⁵ A vonatkozó választási törvények csak bizonyos
mértékig vonják be a választópolgárokat a kormányzati rendszer létrehozási
folyamatába – mivel a közvetlen választás nem terjed ki minden szerv meg-
választására –, ezáltal biztosítva az államalkotó három nemzet, a bosnyák,
a szerb és a horvát arányos parlamenti képviseletét. Mivel az ország alkotmánya
(a daytoni megállapodás negyedik melléklete) nem határozza meg a parlamenti
képviselők megbízatásának időtartamát, 1996-ban, 1998-ban és 2000-ben is két
évre választották az állami és az entitási parlamentek tagjait. Ezt a gyakorlatot
a 2001 őszi megszületett állami választási törvény írta felül, amelynek ren-
delkezése értelmében 2002-től már négyéves időtartamra kapnak megbízatást
a parlamentek képviselői.

³³ A bíróság 2007. február 26-án elutasította Bosznia-Hercegovina Szerbia elleni keresetét azzal,
hogy háborús bűnök történtek Boszniában, de a népiírtást nem lehet Szerbia számlájára írni. Az ügy
újratárgyalására irányuló kérelem benyújtásának határideje 2017. február volt.

³⁴ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 1.14. szakasz 2. bekezdés.

³⁵ Jelen elemzésnek területi korlátok miatt nem áll módjában kitérni a bosnyák–horvát föderá-
ció elnökének és alelnökének, a Szerb Köztársaság elnökének és két alelnökének a megválasztási
folyamatára, továbbá az induló jelöltek által elért eredményeket sem tárgyalja. A bosnyák–horvát
föderáció kantonjai parlamentjeinek megválasztási folyamatát, a kantonokban elért választási ered-
ményeket, továbbá a Brčkói Körzet parlamentje választási eredményeit sincs lehetősége ismertetni.

A boszniai választási rendszerbe a 2000 novemberében megtartott parlamenti választások alkalmával vezették be a többmandátumos választókerület fogalmát, állami és entitási szinten egyaránt. A külön választási egységek célja, hogy a törvényhozó testületek földrajzilag egyaránt reprezentatívak legyenek. A többmandátumos választókerületek sajátosságai miatt egyes pártok nem jutnak mandátumhoz ezekben a választókerületekben, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy lehet, hogy bizonyos pártok egy egész entitás vagy akár az egész ország területén egységes támogatást élveznek, de nem akkorát, hogy az mandátumot eredményezze helyben, egy többmandátumos választókerületben, így ők ebben a rendszerben nem kapnak mandátumot. E hiányosság kiküszöbölésére a választási törvény bevezette a kompenzációs mandátumot (entitásszintű mandátumkiosztás), amely azoknak a pártoknak kedvez, amelyek alulreprezentáltak a parlamentben. A kompenzációs mandátumok elosztásában csak azok a pártok és koalíciók vehetnek részt, amelyek megszerezték az érvényes szavazatok 3 százalékát annak az entitásnak az egész területén, amelyre a külön kompenzációs lista készült.³⁶ A pártoknak vagy koalícióknak a jelöltlistájuk hitelesítését követően öt napon belül le kell adniuk a kompenzációs listát a KVB-nek. E listákon csak olyan jelöltek tüntethetők fel, akiknek a neve szerepel a többmandátumos választókerületbe hitelesített párt- vagy koalíciós listán.³⁷

A 2018. október 7-i általános választásokon állami szinten 3 352 933 választópolgár rendelkezett szavazati joggal (2 092 336 választópolgár a Bosznia-hercegovinai Föderációban, 1 260 597 pedig a Szerb Köztársaságban).³⁸ A választási részvétel állami szinten 53,36 százalék volt (51,25 százalék a Föderációban és 57,3 százalék a Szerb Köztársaságban).³⁹ 2014-ben állami szinten 54,47 százalék vett részt a választásokon (53 százalék a Föderációban és 56,88 százalék a Szerb Köztársaságban).⁴⁰

³⁶ OSCE/ODIHR: *Election Observation Mission – International Observer Guide. Bosnia and Herzegovina, General Elections, 3 October 2010.*

³⁷ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 4.24. szakasz 1–2. bekezdés.

³⁸ BiH Központi Választási Bizottságának határozata.

³⁹ CIKBiH: Novi članovi Predsjedništva BiH su Šefik Džaferović, Željko Komšić i Milorad Dodik. *Dnevni Avaz*, 2018. október 8.

⁴⁰ *Election indicators 2002–2014.* Sarajevo, Bosna i Hercegovina Centralna Izborna Komisija, 2015.

Az állami szintű parlament megválasztásának módja

2018. október 7-én nyolcadik alkalommal,⁴¹ közvetlenül, négyéves időtartamra választották meg Bosznia-Hercegovina kétkamarás állami parlamentje Képviselők Házának (alsóház) 42 tagját, majd közvetett módon a Föderáció felsőháza és a Szerb Köztársaság alsóháza választotta meg a Népek Házának (felsőház) 15 tagját. Bosznia-Hercegovina állami parlamentje Képviselők Házának 42 tagjából 28-at a Föderációban, míg 14-et a Szerb Köztársaságban szavazati joggal rendelkezők, a Népek Házának 15 tagjából pedig tízet a Föderációban, ötöt a szerb entitásban választanak meg az alább ismertetett módon.

Bosznia-Hercegovina állami parlamentje Képviselők Háza tagjainak megválasztása a Bosznia-hercegovinai Föderációban

Bosznia-Hercegovina állami parlamentje Képviselők Házának a bosnyák–horvát föderációban közvetlenül megszerezhető 28 mandátumából 21-et öt részarányos, nyílt listás, többmandátumos választókerületben osztanak ki, azzal, hogy azok a listán szereplő jelöltek részesülnek először mandátumban, akik megszerezték a preferenciális szavazatok legalább 20 százalékát.⁴²

1. táblázat: Az állami szintű parlament Képviselők Háza 21 mandátumának választókerületi megoszlása a bosnyák–horvát föderációban

Többmandátumos választókerület	A választókerület szerkezete	Kiosztható mandátumszám
I.	Az egyes és tízes számú kantonok alkotják	3
II.	A hetes és nyolcas számú kantonok alkotják	3
III.	Az ötös és kilences számú kantonok alkotják	4
IV.	A négyes és hatos számú kantonok alkotják	6
V.	A kettes és hármas számú kantonok alkotják, valamint a Brčkói Körzet	5

Forrás: Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.2. szakasz 1. bekezdés a)–e) pontok alapján a szerző szerkesztése

⁴¹ 1996, 1998, 2000, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 (a szerző egyéni gyűjtése).

⁴² Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.8. szakasz 2. bekezdés.

A pártok és a független jelöltek számára a választásokon való induláshoz egyaránt legalább 5000 érvényes aláírást szükséges összegyűjteni.⁴³ A parlamentbe jutási küszöb 3 százalék, amit az indulóknak választókerületenként kell elérniük. A mandátumok elosztása a Sainte-Laguë-formula alapján történik.⁴⁴ A 28 mandátumból fennmaradt hét kompenzációs mandátum elosztásában azok a pártok és koalíciók vehetnek részt, amelyek az egész entitás mint egy választókerület területén szereztek meg a leadott érvényes szavazatok 3 százalékát.⁴⁵ A kompenzációs mandátumok elosztása zárt pártlistás rendszerben történik.

Bosznia-Hercegovina állami parlamentje Képviselők Háza tagjainak megválasztása a Szerb Köztársaságban

Bosznia-Hercegovina parlamentje Képviselők Házának a Szerb Köztársaságban közvetlenül megszerezhető 14 mandátumából kilencet három részarányos, nyílt listás, többmandátumos választókerületben osztanak ki,⁴⁶ azzal, hogy azok a listán szereplő jelöltek részesülnek először mandátumban, akik megszerezték a preferenciális szavazatok legalább 20 százalékát. A pártok és a független jelöltek számára a választásokon való induláshoz egyaránt legalább 5000 érvényes aláírás összegyűjtése szükséges. A parlamentbe jutási küszöb 3 százalék, amit az indulóknak választókerületenként kell elérniük. A mandátumok elosztása a Sainte-Laguë-formula alapján történik. A 14 mandátumból fennmaradt öt kompenzációs mandátum elosztásában azok a pártok és koalíciók vehetnek részt, amelyek az egész entitás mint egy választókerület területén megszerezték a leadott érvényes szavazatok 3 százalékát. A kompenzációs mandátumok elosztása zárt pártlistás rendszerben történik.

⁴³ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 4.4. szakasz 5. bekezdés 2. pont.

⁴⁴ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.5. szakasz 1. és 3. bekezdés.

⁴⁵ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.6. szakasz a) bekezdés.

⁴⁶ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.2a szakasz a)–c) pontjai határozzák meg, hogy pontosan mely városok és községek alkotják az egyes választókerületeket.

Bosznia-Hercegovina állami parlamentje Népek Háza tagjainak megválasztása

Bosznia-Hercegovina állami parlamentje felsőházának, a Népek Házának 15 tagja közül tízet (öt bosnyák és öt horvát főt) a bosnyák–horvát föderáció parlamentjének Népek Házába delegált bosnyák és horvát választmányok választanak, míg öt szerb főt a Szerb Köztársaság Nemzetgyűlése választ meg.⁴⁷ A horvát és bosnyák tagok megválasztásában nem vehet részt a Föderáció felsőházába delegált 17 szerb és hét egyéb nemzetiségű képviselő, míg az öt szerb felsőházi képviselő megválasztásában a Szerb Köztársaság Nemzetgyűlésébe delegált bosnyák és horvát, illetve egyéb nemzetiségi képviselők is részt vehetnek.⁴⁸ Bosznia-Hercegovina választási törvénye értelmében a Föderációban minden olyan politikai entitásnak, amely részt vesz a felsőház bosnyák és horvát tagjainak megválasztásában, vagy minden felsőházi bosnyák és horvát tagnak joga van arra, hogy egy vagy több jelöltet jelöljön az állami szintű felsőház nemzetiségi alapú választási listáira. A törvény rögzíti továbbá, hogy a listán több jelöltet indíthatnak annál, mint amennyi a kiosztható mandátumok száma, s hogy a szavazás titkos, ahol minden választásra jogosult képviselő egy szavazatot adhat le. A Szerb Köztársaság esetében minden, a Nemzetgyűlésben jelen lévő politikai párt vagy egyéni képviselő egy vagy több személyt jelölhet az induló listákra, amelyek több személyt is tartalmazhatnak a kiosztható mandátumok számánál. Minden képviselő egy szavazattal rendelkezik, a szavazás titkos. A mandátumokat az állami szintű parlament felsőházába mindkét entitás esetében a Sainte-Laguë-formula alapján osztják ki.⁴⁹ Az állami szintű Népek Háza tagjainak megválasztására a bosnyák–horvát föderációban közvetlenül a felsőház tagjainak beiktatását, a Szerb Köztársaságban pedig a Nemzetgyűlés tagjainak beiktatását követően azonnal, de legkésőbb a választási eredmények hitelesítését követően 30 napon belül sor kell hogy kerüljön.⁵⁰

⁴⁷ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya 4. szakasz 1. bekezdés.

⁴⁸ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.12a szakasz.

⁴⁹ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.12d–g szakasz.

⁵⁰ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 9.12b szakasz.

Parlamenti választások Bosznia-Hercegovina két entitásában, a Bosznia-hercegovinai Föderációban és a Szerb Köztársaságban

2018. október 7-én nyolcadik alkalommal,⁵¹ közvetlenül, négyéves időtartamra választották meg Bosznia-Hercegovina Föderációjának kétkamarás parlamentje Képviselők Házának 98 tagját, majd közvetett módon a kantonok parlamentjei választották meg a Népek Házának 58 tagját (17 bosnyák, 17 horvát, 17 szerb, hét egyéb). Az 1996 és 2002 közötti időszakban a jelenlegitől eltérő módon a Föderáció 1994-es alkotmányának rendelkezése értelmében a parlament alsóházának 140, a felsőháznak pedig 30 bosnyák, 30 horvát tagja volt.⁵² Az egyéb népek részére biztosított helyek száma – amelyet a 60 bosnyák–horvát helyhez viszonyítva arányosan határoztak meg – 14 főt tett ki (összesen 74 főt számlált a felsőház).⁵³

Bosznia-Hercegovina bosnyák–horvát entitása parlamentje, a Képviselők Háza tagjainak megválasztása

Bosznia-Hercegovina bosnyák–horvát entitása, a Bosznia-hercegovinai Föderáció parlamentje Képviselők Házának (alsóház) a közvetlenül megszerezhető⁵⁴ 98 mandátumából 73-at tizenkettő részarányos, nyílt listás, többmandátumos választókerületben osztanak ki négy évre, azzal, hogy azok a listán szereplő jelöltek részesülnek először mandátumban, akik megszerezték a preferenciális szavazatok legalább 20 százalékát.⁵⁵

⁵¹ 1996, 1998, 2000, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 (a szerző egyéni gyűjtése).

⁵² A Föderáció 1994. március 30-án törvényerőre emelkedett alkotmánya IV. fejezetének 2. szakasza 1. bekezdése.

⁵³ Arthur S. Banks – Thomas C. Miller: *Political Handbook of the World: 1998*. In Arthur S. Banks – Thomas C. Miller (szerk.): *Political handbook of the world: 1998*. New York, Binghamton University, 1998. 112.

⁵⁴ Bosznia-Hercegovina választási törvényének 10.1. szakasza értelmében a választásra a Föderáció területén szavazati joggal rendelkezők jogosultak.

⁵⁵ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.7. szakasz 2. bekezdés.

2. táblázat: A Bosznia-hercegovinai Föderáció parlamentje Képviselők Háza 73 mandátumának választókerületi megoszlása

Többmandátumos választókerület	A választókerület szerkezete	Kiosztható mandátumszám
I.	Az egyes kantonból áll	9
II.	A teljes kettes és a hármas számú kanton egy részéből (Gradačac, Gračanica és Kelet-Doboj) áll, továbbá a Brčkói Körzet bosnyák–horvát föderációban regisztrált szavazói is ebben a kerületben szavazhatnak	5
III.	A hármas számú kanton egy további része alkotja (Lukavac, Srebrenik, Tuzla és Čelić)	7
IV.	A hármas kanton egy újabb része képezi (Teočak, Banovići, Živnice, Kalesija, Sapna és Kladanj)	4
V.	A négyes kanton egy része (Dél-Doboj, Tešanj, Maglaj, Žepče, Zavidovići, Zenica és Usora) alkotja	8
VI.	A négyes kanton fennmaradó része (Kakanj, Vareš, Olovo, Visoko és Breza) alkotja	4
VII.	Az ötös kantonból és a kilences kanton egy részéből (Novi Grad-Szarajevó, Ilidža, Hadžići és Trnovo) áll	6
VIII.	A hatos kanton alkotja	9
IX.	A hetes kanton alkotja	8
X.	A nyolcas kanton alkotja	3
XI.	A kilences kanton egy részéből (Ilijaš, Vogošća, Szarajevó-Központ, Stari Grad-Szarajevó és Novo Sarajevo) áll	7
XII.	A tízes kanton alkotja	3

Forrás: a szerző szekeszttése Bosznia-Hercegovina választási törvénye 20.13. szakasz b) bekezdése alapján

A választási törvény 10.1. szakaszának harmadik bekezdése értelmében mindhárom államalkotó nemzet legkevesebb négy taggal kell hogy rendelkezzen a Föderáció alsóházában. A pártok és a független jelöltek számára a bosnyák–horvát entitás parlamentjének Képviselők Háza megválasztásán való induláshoz egyaránt legalább 3000 érvényes aláírást szükséges összegyűjteni.⁵⁶ A parlamentbe jutási küszöb 3 százalék, amit az indulóknak választókerületenként el kell érniük. A mandátumok elosztása a Sainte-Laguë-formula alapján történik. A 98 mandátumból fennmaradt 25 kompenzációs mandátum elosztásában azok a pártok és koalíciók vehetnek részt, amelyek az entitás egész területén megszerezték a leadott érvényes szavazatok 3 százalékát. A kompenzációs mandátumok elosztása zárt pártlistás rendszerben történik. Az egész entitás területe egy választókerületnek minősül a kompenzációs mandátumok kiosztásánál.

Bosznia-Hercegovina bosnyák–horvát entitása parlamentje felsőháza, a Népek Háza tagjainak megválasztása

A Bosznia-hercegovinai Föderáció entitása parlamentjének Népek Háza 58 taggal rendelkezik, akiket a tíz kanton közgyűlése választ meg négy évre. A bosnyák, a horvát és a szerb nemzeti közösség egyaránt 17 fő küldésére jogosult, továbbá hét főt delegálhatnak az egyéb nemzetiségek. A felsőházi tagok megválasztására a kantonok közgyűléseiben nemzetiségi alapon szerveződő választótestületek alakulnak, és mind az egyes választótestületet alkotó pártoknak, vagy pedig az egyes tagoknak lehetősége van arra, hogy egy vagy több jelöltet jelöljenek induló választási listákra. A nemzetiségi és az egyéb listák is több jelöltet tartalmazhatnak a kiosztható mandátumok számánál, feltéve, ha az adott kanton törvényhozó testületében nagyobb számú képviselővel rendelkeznek annál, mint ahány tagot kell delegálniuk.⁵⁷ A szavazás titkos, ahol minden képviselő egy szavazattal rendelkezik.⁵⁸ A bosnyák, a horvát és a szerb felsőházi nemzetiségi képviselőket minden egyes kanton közgyűlésében külön-külön az utolsó népszámlálás alapján, népeségarányosan választják meg, azzal, hogy minden kantonban egy garantált hely jár a három államalkotó nemzetnek, míg az egyéb nemzetiségek csak bizonyos kantonokból küldhetnek képviselőket. Amennyiben

⁵⁶ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 4.4. szakasz 3. bekezdés.

⁵⁷ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.11. szakasz 1–2. bekezdés.

⁵⁸ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.14. szakasz 1–2. bekezdés.

a szükséges számú képviselőt egy kantonban nem tudják megválasztani, a fennmaradt helyek feltöltése egy másik kantonból történik. A betöltetlen helyek átcsoportosítása a KVB feladata.⁵⁹ A mandátumokat a Sainte-Laguë-formula alapján osztják ki.⁶⁰ A vonatkozó törvény értelmében – amint az már feljebb is részben kifejtésre került – egy-egy kantonban a KVB az utolsó népszámlálás alapján, népességarányosan határozza meg a nemzetiségek és az egyéb kategóriába tartozók részére a Népek Házába az adott kantonból kiosztható mandátumok számát. A KVB 2018. december 18-án kelt határozatában a testület szerb elnökének, Branko Petricnek a kezdeményezését támogatta (5 : 2 arányban), amely a 2013-as népszámlálás alapján történő mandátumkiosztásra tett javaslatot. Az elbukott indítványt, amely az 1991-es népszámlálási adatok alapján történő mandátumkiosztást szorgalmazta, Suad Arnautović és Ahmet Šantić, a KVB bosnyák tagjai terjesztették fel.⁶¹

Parlamenti választások a Szerb Köztársaságban

2018. október 7-én kilencedik alkalommal,⁶² közvetlenül, négyéves időtartamra választották meg Bosznia-Hercegovina Szerb Köztársasága kétkamarás parlamentje Nemzetgyűlésének (alsóház) 83 tagját, majd közvetett módon a Nemzetgyűlés választotta meg szintén négy évre a Népek Tanácsának (felsőház) 28 tagját (nyolc bosnyák, nyolc horvát, nyolc szerb, négy egyéb). Az RS az 1996 és 2002 közötti időszakban egykamarás parlamenttel rendelkezett, a második kamara létrehozására 2002-ben a szerb entitás túlközpontosítottasága és az aránytalan képviselőlet miatt egy korábban már említett főképviseelői döntés következtében

⁵⁹ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.16. szakasz 1–2. bekezdés.

⁶⁰ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 10.12. szakasz 2. bekezdés.

⁶¹ Az elfogadott döntés értelmében az alábbiak szerint kerülnek kiosztásra a felsőházi mandátumok: 1. Una–sanai kanton: 2 bosnyák, 1 horvát, 2 szerb, 1 egyéb (1991-es javaslat: 2, 1, 2, 0); 2. Posavínai (Száva-melléki) kanton: 1, 1, 1, 0 (1, 1, 1, 0); 3. Tuzlai kanton: 3, 1, 2, 2 (4, 1, 2, 2); 4. Zenica-doboji kanton: 3, 1, 1, 1 (3, 2, 2, 1); 5. Boszniai Drina menti kanton: 1, 1, 1, 0 (1, 1, 1, 0); 6. Közép-boszniai kanton: 1, 3, 1, 1 (1, 3, 1, 1); 7. Hercegovinai-neretvai kanton: 1, 3, 2, 0 (1, 3, 1, 1); 8. Nyugat-hercegovinai kanton: 1, 3, 1, 0 (1, 2, 1, 0); 9. Sarajevói kanton: 3, 1, 3, 2 (2, 1, 5, 2); 10. Livnói kanton: 1, 2, 3, 0 (1, 2, 1, 0). Lásd Usvojen prijedlog o popuni Doma naroda Parlamenta F BiH (2018) i. m.

⁶² 1996, 1997, 1998, 2000, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 (a szerző egyéni gyűjtése).

került sor, lehetőséget biztosítva általa az államalkotó és az egyéb nemzetek kiegyensúlyozottabb reprezentációjára a szerbek által dominált országrészben.⁶³

Bosznia-Hercegovina szerb entitása, a Szerb Köztársaság parlamentje alsóháza, a Nemzetgyűlés tagjainak megválasztása

Bosznia-Hercegovina szerb entitása, a Szerb Köztársaság (RS) parlamentjének alsóháza, a Nemzetgyűlés 83 kiosztható mandátummal rendelkezik, amelyből 23–27 százalék kompenzációs mandátum formájában, a többi pedig a többmandátumos választókerületekben szerezhető meg.⁶⁴ E választási formulát az RS választási törvénye pontosítja, mellyel összhangban a 83 mandátumból 63 kilenc többmandátumos választókerületben, 20 pedig kompenzációs listáról kerül kiosztásra négy évre.⁶⁵

A 63 mandátumból azok a listán szereplő jelöltek részesülnek először, amelyek megszerezték a preferenciális szavazatok legalább 20 százalékát. A választási törvény 11.1. szakaszának második bekezdése értelmében mindhárom államalkotó nemzet legkevesebb négy taggal kell hogy rendelkezzen a Szerb Köztársaság parlamentje alsóházában. A pártok és a független jelöltek számára a választáson való induláshoz egyaránt legalább 3000 érvényes aláírást szükséges összegyűjteni.⁶⁶ A parlamentbe jutási küszöb 3 százalék, amit az indulóknak választókerületenként kell elérniük. A mandátumok elosztása a Sainte-Laguë-formula alapján történik. A 83 mandátumból fennmaradt húsz kompenzációs mandátum elosztásában azok a pártok és koalíciók vehetnek részt, amelyek az egész entitás területén megszerezték a leadott érvényes szavazatok 3 százalékát. A kompenzációs mandátumok elosztása zárt pártlistás rendszerben történik. Az egész entitás területe egy választókerületet alkot a kompenzációs mandátumok kiosztásánál.

⁶³ Kemenszky Ágnes: *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. PhD-értekezés. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola, 2012. 94.

⁶⁴ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 11.2. szakasz 2. bekezdés.

⁶⁵ A Szerb Köztársaság választási törvénye 39. szakasza (Bosznia-Hercegovina választási törvénye 20.13. szakaszának 2. bekezdése ettől eltérően rendelkezik: annak értelmében 62 képviselői mandátum szerezhető meg hat többmandátumos egyéni választókerületben, 21 pedig kompenzációs listán – az állami választási törvény ezúttal sem élvez elsőbbséget).

⁶⁶ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 4.4. szakasz 3. bekezdés.

3. táblázat: A Szerb Köztársaság parlamentje Nemzetgyűlése 63 mandátumának választókerületi megoszlása

Többmandátumos választókerület	A választókerület szerkezete	Kiosztható mandátumszám
I.	Prijedor város, továbbá Krupa na Uni, Novi Grad, Kozarska Dubica, Oštra Luka és Kostajnica községek képezik	7
II.	Gradiška, Laktaši, Srbac és Prnjavor községek alkotják	7
III.	Banja Luka város és Petrovac, Čelinac, Istočni Drvar, Ribnik, Mrkonjić Grad, Jezero, Kneževo, Kotor Varoš, Šipovo és Kupres községek alkotják	12
IV.	Derventa, Brod, Vukosavlje és Modriča községekből áll	4
V.	Doboj város és Petrovo, Stanari és Teslić községek alkotják	6
VI.	Bijeljina város és Šamac, Donji Žabar, Pelagićevo, Lopare és Ugljevik községek alkotják, továbbá a Brčkói Körzet azon választói szavazhatnak itt, akik a Szerb Köztársaságban regisztráltak	9
VII.	Zvornik város és Osmaci, Šekovići, Vlasenica, Bratunac, Srebrenica és Milići községekből áll	7
VIII.	Sokolac, Han Pijesak, Istočna Ilidža, Istočni Stari Grad, Istočno Novo Sarajevo, Trnovo, Pale és Rogatica községek alkotják	4
IX.	Trebinje város és Višegrad, Istočni Mostar, Nevesinje, Kalinovik, Gacko, Foča, Novo Goražde, Čajniče, Rudo, Berkovići, Ljubinje és Bileća községekből áll	7

Megjegyzés: A törvényi előírás értelmében legkevesebb hat többmandátumos választókerületnek kell lennie a szerb entitásban, amelyekben minimum négy, maximum 15 lehet a kiosztható mandátumok száma, úgy, hogy a Brčkói Körzet is részét kell hogy képezze az egyik ilyen választókerületnek (Bosznia-Hercegovina választási törvénye 11.2. szakasz 3. bekezdés). A Szerb Köztársaság választási törvényét módosító törvény 1. szakasza értelmében az I., V., VI., VII. és IX. választókerületek csekély mértékben módosultak (2018. május 16.).

Forrás: Bosznia-Hercegovina választási törvénye alapján a szerző szerkesztése

Bosznia-Hercegovina szerb entitása, a Szerb Köztársaság parlamentje Népek Tanácsa (felsőház) tagjainak megválasztása

Bosznia-Hercegovina szerb entitása, a Szerb Köztársaság parlamentje felsőházának, a Népek Tanácsának 28 tagja van (nyolc szerb, nyolc horvát, nyolc bosnyák, négy egyéb). A felsőház megalakításának folyamata a Nemzetgyűlés megalakulása alkalmával kezdődik, és legkésőbb a Központi Választási Bizottság hivatalos eredményhirdetését követően egy hónappal ér véget. Tagjainak megválasztására az államalkotó és az egyéb népek a Nemzetgyűlésben külön erre a célra létrehozott választási testületeket alakítanak. Amennyiben a megválasztandó tagok száma nagyobb, mint az adott választótestületé, a további képviselők megválasztását az összes város közgyűléseinek illetékes választótestületei végzik. Minden, az adott nemzetiségi választótestületben szereplő politikai pártnak vagy egyénnek lehetősége van egy vagy több tag jelölésére a választási listáján, mivel a választói csoporton belül indított listák több tagot tartalmazhatnak annál, mint ahány főt delegálhatnak, azzal a kikötéssel, hogy a jelöltek nem lehetnek tagjai sem a Nemzetgyűlésnek, sem pedig egy város közgyűlésének. A szavazás titkos, ahol minden képviselő egy szavazattal rendelkezik. A mandátumok kiosztása a Sainte-Laguë-formula alapján történik.⁶⁷ A Népek Tanácsának elnöke és három alelnöke alkotja a testület elnökségét, akiknek a megválasztása az alakuló ülésen, az összes képviselői csoport szavazattöbbségével történik.

Bosznia-Hercegovina kollektív államelnöksége megválasztásának folyamata

Bosznia-Hercegovina kollektív államelnöksége három,⁶⁸ egy bosnyák, egy szerb és egy horvát tagból áll, akiket közvetlen módon négyéves időtartamra válasz-

⁶⁷ A boszniai Szerb Köztársaság választási törvénye 40. szakasz.

⁶⁸ A kollektív államelnökség intézményét Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaság 1974-es Alkotmánya vezette be, amely kilenc főben határozta meg a tagjainak számát. A többpártrendszer bevezetése és a daytoni megállapodás közötti, 1990-től 1996-ig terjedő időszakban pedig hét tagja volt a testületnek (két bosnyák, két horvát, két szerb, egy egyéb). Forrás: Bosznia-Hercegovina Parlamenti Közgyűlésének honlapja.

tanak meg az állam két entitásában.⁶⁹ Tagjai egyszer újraválaszthatók, majd ezt követően csak egy elnöki ciklus elteltével választhatók meg ismét.⁷⁰ Az elnökség bosnyák és horvát tagját a Bosznia-hercegovinai Föderációban regisztrált választók, míg a szerb tagot a Szerb Köztársaságban regisztrált választók jogosultak megválasztani.⁷¹ Bosznia-Hercegovina választási törvényének 18.2. szakasza értelmében azok a boszniai állampolgárok, akik a Brčkói Körzetben⁷² szavaznak, azzal a megkötéssel rendelkeznek szavazati joggal a kollektív államfőválasztáson, hogy abban az entításban szavazhatnak, amelynek állampolgárai. A körzet Statútuma értelmében – részben hasonlóan az ország Alkotmányához⁷³ – annak lakói egyaránt állampolgárai lehetnek egy entitásnak és Bosznia-Hercegovinának is.⁷⁴ A három államalkotó nemzet jelöltjei közül azok nyerik el a kollektív elnöki tisztséget, akik az adott entításban a legtöbb érvényes szavazatot kapják. A kollektív államelnökség elnökét – mely tisztségen nyolchavonta, rotációs elv mentén váltják egymást az elnökség tagjai⁷⁵ – maguk közül jelölik ki az elnökségi tagok azzal, hogy a választásokat követő első alkalommal az a személy lesz az elnök, aki a legtöbb szavazattal szerezte meg az elnöki tisztséget.⁷⁶ Az államelnöki tisztségért való induláshoz a korábbi 3000 helyett a vonatkozó törvény módosítását követően 5000 érvényes támogató aláírásra van szükség.⁷⁷ Az államelnökségnek törekednie kell arra, hogy egyes döntéseit konszenzussal⁷⁸

⁶⁹ A daytoni megállapodás értelmében az első alkalommal két évre választják meg az elnökséget – így történt ez 1996-ban –, majd ezt követően négyéves időtartamra (1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018).

⁷⁰ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya V. rész – Az elnökség megválasztásának folyamata [1. szakasz b) pont].

⁷¹ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 8.1. szakasz.

⁷² 2000. március 8. óta Bosznia-Hercegovina két entitásának önálló közigazgatással rendelkező közös kondomíniuma. A Brčkói Körzet saját parlamenttel, kormánnyal, bírósági rendszerrel és rendőrséggel rendelkezik, amelyek pontos hatásköreit a körzet Statútuma rögzíti. A 2013-as népszámlálás szerint lakosságának száma 83 516 (35 381 bosnyák, 28 884 szerb, 17 252 horvát, 1999 egyéb).

⁷³ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya I. cikkének 7. szakasza értelmében az országban létezik bosznia-hercegovinai állampolgárság, amely a szövetségi parlament közgyűlésének hatáskörébe tartozik, továbbá minden entitás saját állampolgársággal is rendelkezik, amelyet ön maga szabályoz.

⁷⁴ Bosznia-Hercegovina Brčkói Körzetének Statútuma 12. szakasz 1. bekezdés.

⁷⁵ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 8.3. szakasz.

⁷⁶ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya V. szakasz – Az elnökség megválasztásának folyamata 2. bekezdés b) pont.

⁷⁷ Bosznia-Hercegovina választási törvénye 4.4. szakasz 5. bekezdés 1. pont.

⁷⁸ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya V. szakasz 2. bekezdés c) pont.

hozza meg. Ezek közé tartozik többek között Bosznia-Hercegovina külpolitikája, a nagykövetek és egyéb nemzetközi képviselők kinevezése, az ország nemzetközi szervezetekben és az Európai Unióban történő képviselete, tagság igénylése azon nemzetközi szervezetekben, amelyeknek az ország még nem tagja. Ezen túlmenően nemzetközi szerződések megkötésére irányuló tárgyalásokat folytat, felmondja vagy Bosznia-Hercegovina parlamentje Képviselők Háza jóváhagyása mellett ratifikálja azokat, végrehajtja továbbá a parlament közgyűlésének határozatait.⁷⁹ Amennyiben egy bizonyos kérdéssel kapcsolatban nincs konszenzus a kollektív elnökség tagjai között, az elnökség két tagja is jogosult döntést hozni, azzal az alkotmányos megkötéssel, hogy az elnökség egyet nem értő felének három napon belül lehetősége van az entitásához tartozó parlamentnél a döntés megsemmisítését kezdeményezni olyan indokkal, hogy az létfontosságú érdekeit sérti az entitásnak, amelyet képvisel. Amennyiben az illetékes parlament kétharmada tíz napon belül megszavazza az egyet nem értő elnök indítványát, a két elnök által hozott döntés nem léphet hatályba.⁸⁰

Bosznia-Hercegovinában az 1995. november 21-i daytoni megállapodást követően 2018. október 7-én hetedik⁸¹ alkalommal tartottak kollektív államfőválasztásokat. Jelenleg a bosnyák elnökségi helyért hat (2014-ben tíz), a horvát helyért öt (2014-ben négy), a szerb helyért pedig négy (2014-ben három) jelölt versenyzett.

Etnokrácia vagy demokrácia?

A vonatkozó jogszabályok módosításának elmaradása miatt az egyes választásokat követően a föderációs és állami szintű törvényhozó és végrehajtó szervek megalakulása rendre nehézségekbe ütközik.⁸² Ha elfogadottnak tekintjük azt az állítást, hogy a választási rendszer a stabil társadalom egyik alappillére, akkor el kell fogadnunk azt is, hogy az abban rejlő anomáliák instabil társadalmat

⁷⁹ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya V. szakasz 3. bekezdés *a)–e)* pont.

⁸⁰ Bosznia-Hercegovina Alkotmánya V. szakasz 2. bekezdés *d)* pont.

⁸¹ 1996, 1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 (a szerző egyéni gyűjtése).

⁸² A 2010. október 3-i parlamenti választásokat követően rekordideig, 15 hónapot kellett várni az új állami szintű kormány megalakítására, míg a 2014. október 12-i parlamenti választásokat követően öt hónap elteltével alakult meg az állami szintű kormány. A 2018. október 7-i választások óta a kézirat lezárásáig nyolc hónap telt el úgy, hogy sem a föderációs, sem pedig a szövetségi szintű kormányt nem sikerült megalakítani.

eredményeznek. Egyes boszniai szakértők az ország jelenlegi választási rendszerét egyenesen a sikertelen demokratizálódás katalizátorának tekintik, mivel az szerintük jelenlegi formájában korlátozza a stabil parlamentáris demokrácia és a demokratikus társadalom kialakulását.⁸³ Számos, az országot sújtó nehézségen túl e jelenség is összefügg azzal, hogy Bosznia-Hercegovinában a háború befejezését követő, az egységes állam működőképességének stabilitásával és sikerességével kapcsolatos optimizmusból és elvárásokból napjainkra szinte semmi sem maradt. A gazdasági-társadalmi problémák megoldása a felek közötti csekély bizalom és kompromisszumkészség hiányában választásról választásra rendre elmarad, és vélhetően nem lesz ez másképp a 2018. október 7-ét követő négy esztendőben sem, hiszen sem a parlamenti választásokon induló pártok eredményei, sem pedig a kollektív elnökválasztási eredmények tekintetében nem történt változás a múltban tapasztaltakhoz képest. Habár az európai uniós integráció jelenleg olyan rendezőelvnek tűnik, amely mögé a feleknek sikerült elvi konszenzust kialakítani, a NATO-csatlakozást már közel sem övezi hasonló egyetértés, mivel amíg a bosnyákok és a horvátok messzemenően támogatják a tagságot, addig a szerbek, azonos platformra helyezkedve Szerbiával, ellenzik azt. Az országban zajló eseményeket huzamosabb ideje szemlélők számára azonban nincs ebben semmi meglepő. Egy olyan államban, ahol az abban élők között nincs egyetértés olyan alapvető kérdések tekintetében sem, mint amilyen az általuk lakott állam politikai berendezkedése, a választási⁸⁴ vagy egyéb törvényei, ahol a különböző etnikumok bármikor képesek találni okot az ellenségeskedésre (RS nevének megtámadása az AB előtt a bosnyákok által, a 2004-es srebrenicai tényfeltáró jelentés megkérdőjelezése az RS részéről), vagy ahol a népszámlálási adatok folyamatos feszültségforrást jelentenek, nem könnyű bárminemű előrelépést prognosztizálni vagy elvárni. Ezzel összefüggésben egyértelművé vált, hogy az államalkotó népek egymás közötti és az államalkotó népek és egyéb népek közötti viszony rendezése, továbbá a tervezett társadalmi és gazdasági reformok észszerű időn belüli megvalósítása érdekében egyaránt időszerű a Dayton által megteremtett népképviselési és strukturális keretek újragondolása a jelenleginél működőképesebb és hatékonyabb állam megteremtése érdekében. Dayton

⁸³ Arapovic–Brljavac (2013) i. m. 19.

⁸⁴ Egy 2018 januárjában megjelent, a European Stability Initiative (ESI) által készített elemzés szerint a nemzetközi közösség és a bosznia-hercegovinai felek bevonása mellett egy belga szakértő az új választási törvényre több lehetséges változatot is elkészített, amelyek a nyilvánosság számára egyelőre nem ismertek.

azon túl, hogy véget vetett a háborúnak, egy működésképtelen állami struktúrát hozott létre, amely nem tud megfelelő válaszokat adni az államot feszítő jelenkori kihívásokra. Igaz, akkor más volt a cél, ma pedig már messze mások az elvárások. A fennálló helyzet vonatkozásában találóan fogalmazott Karsten Dümmel, a boszniai Konrad Adenauer Alapítvány 2014 és 2018 közötti vezetője, amikor azt írta, hogy „Dayton úgy viselkedik, mint egy malomkő, egy olyan állam nyakában, amely évek óta szabadon próbál úszni”.⁸⁵ A kialakult helyzetre és a politikai elit részéről nyújtott rendkívül hektikus teljesítményre – amelynek egyik mérőszáma egyébként a magas munkanélküliség –, az ország egészét jellemző perspektívánélküliségre olyan jól megfontolt és a Nyugat-Balkán más államaiban sem ismeretlen válaszok születnek a társadalom szinte minden rétegéhez és nemzeti közösségéhez tartozó állampolgárok részéről, mint amilyen az elvándorlás. A legutóbbi választások eredményeinek ismeretében féltő, hogy az elkövetkező időszakban a korábbi parlamenti ciklusok mintájára a halaszthatatlan, a társadalom minden alrendszerére kiterjedő reformfolyamat továbbra is alárendelődik majd az etnikai elvek mentén történő politizálásnak, érdekérvényesítésnek, és továbbra is csak rendkívül csekély érdemi előrelépés lesz tapasztalható. A jelenlegi helyzetben megoldást egyrészt az etnikai elviség, az etnokrácia meghaladása jelenthetne, amelyre sok esély egyelőre nem mutatkozik, mivel az etnikai pártok elvitatják a multietnikus pártok legitimitását, másrészt pedig, ha a felek olyan témákra fókuszálnának, amelyek összekötik, nem pedig olyanokra, amelyek elválasztják őket. A helyzet rendezése és stabilizálása tekintetében szerencsésebb lenne, ha nem a nemzetközi közösség által ismételtén kikényszerített megoldás születne, hanem ha az a felek messzemenő egyetértése mellett forrá ki magát. Kérdés, hogy erre jelenleg mekkora a reális esély. Mindenesetre az elkövetkező időszak boszniai belpolitikájára kihatással lesz, hogy az új Európai Parlament és az újjáalakuló Európai Bizottság hogyan fogja kezelni a Nyugat-Balkán térségét és benne Bosznia-Hercegovinát. Mivel az ország kedvezőtlen állapota miatt az Európai Unióhoz történő felzárkózás egy rendkívül hosszadalmas és a helyi állampolgárok számára egyelőre kevés kézzelfogható eredményt biztosító folyamat, jó eséllyel még egy rendkívül bővítésbarát EU sem tud majd változtatni azon a gyakorlaton, hogy az időközönként tapasztalható reformlendületek rendre szétforgácsolódnak az etnikumok közötti csatározásokban.

⁸⁵ Karsten Dümmel: Positives and negatives. Dayton Peace Agreement 20 years on. *KAS International Reports*, (2015), 8. 54.

A fentiekkel összhangban megállapítható, hogy Bosznia-Hercegovina állami működésében túlsúlyban vannak az etnokratikus elemek. Ezt a megállapítást erősíti, hogy a politikai pártok és képviselők többsége nem állampolgárt, hanem egy adott etnikumhoz tartozó közösséget képvisel. A demokratikus jogállamisággal szemben az állam etnokratikus jellegét erősíti az is, hogy az országban nem biztosított a demokratikus választás alapelveinek mindegyike. Amíg a választójog általánossága, a szavazás közvetlensége és titkossága adott, addig a választójog egyenlősége már nem garantált, mivel léteznek olyan politikai tisztségek, amelyekre csak a három alkotó nemzet tagjai választhatóak meg, így az emberi jogok alapvetően egy-egy államalkotó etnikumon keresztül értelmezhetőek teljeskörűen.

Felhasznált irodalom

- Arapovic, Adis – Bedrudin Brljavac: Election system of Bosnia and Herzegovina: Catalyst of unsuccessful democratization. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 16. (2013), 1. 18–37. Online: <https://doi.org/10.5782/2223-2621.2013.16.1.18>
- Banks, Arthur S. – Thomas C. Miller: Bosnia and Herzegovina. In Arthur Banks S. – Thomas C. Miller (szerk.): *Political handbook of the world: 1998*. New York, Binghamton University, 1998. 105–113.
- Bieber, Florian: Bosnia-Herzegovina: Slow progress towards a functional state. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6. (2006), 1. 43–64. Online: <https://doi.org/10.1080/14683850500505196>
- BiH election reform and the key provisions of the Constitutional Court's Ljubić and Čolak cases. Institute for Social and Political Research, 2018. Online: www.en.idpi.ba/wp-content/uploads/2018/04/IDPI-Merits-of-the-Court-Rulings.pdf
- CIKBiH: Novi članovi Predsjedništva BiH su Šefik Džaferović, Željko Komšić i Milorad Dodik. *Dnevni avaz*, 2018. október 8. Online: <https://avaz.ba/vijesti/bih/420914/cikbih-novi-clanovi-predsjednistva-bih-su-sefik-dzaferovic-zeljko-komsic-i-milorad-dodik>
- Dümmel, Karsten: Positives and negatives. Dayton Peace Agreement 20 years on. *KAS International Reports*, (2015), 8. 40–54. Online: www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=0abe6446-0128-318b-7673-63575b597117&groupId=252038
- Election indicators 2002–2014. Sarajevo, Bosna i Hercegovina Centralna Izborna Komisija, 2015. Online: www.izbori.ba/Documents/Statistika_i_rezultati_izbora/Statistika_izbora/IZBORNI_POKAZATELJI_2002-2014-eng.pdf

- Kemenczky Ágnes: *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. PhD-értékezés. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola, 2012. Online: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/732/1/Kemenczky_Agnes.pdf
- Kemenczky Ágnes: Bosznia-Hercegovina, a mozaikosra töredezett állam. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 10. (2016), 1–2. 41–60.
- Márkus László: Bosznia-Hercegovina: tizenöt évvel Dayton után. *Nemzet és Biztonság*, 3. (2010), 9. 3–15.
- OSCE/ODIHR: *Election Observation Mission – International Observer Guide. Bosnia and Herzegovina, General Elections, 3 October 2010*.
- Polgári Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legutóbbi döntéseiből. *Fundamentum*, 14. (2010), 1. 77–83.
- Reform Agenda for Bosnia and Herzegovina 2015–2018*. Online: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2015/09/Reform-Agenda-BiH.pdf>
- Sahadžić, Maja: The electoral system of Bosnia and Herzegovina: A short review of political matter and/or technical perplexion. *Contemporary Issues*, 2. (2009), 1. 61–78.
- Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Budapest, Gondolat, 2016.
- Usvojen prijedlog o popuni Doma naroda Parlamenta FBiH. *Oslobođenje*, 2018. december 18. Online: www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/pocela-sjednica-cik-bih-danas-o-raspodjeli-mandata-u-domu-naroda-parlamenta-fbih-418173

Törvények

Bosznia-Hercegovina Alkotmánya
Bosznia-Hercegovina választási törvénye
Bosznia-Hercegovina Föderációjának Alkotmánya
Bosznia-Hercegovina Szerb Köztársaságának Alkotmánya
Bosznia-Hercegovina Szerb Köztársaságának választási törvénye
Bosznia-Hercegovina Brčkói Körzetének Statútuma

Webes felületek

Bosznia-Hercegovina Központi Választási Bizottságának honlapja: www.izbori.ba
Bosznia-Hercegovina szövetségi parlamentjének honlapja: www.parlament.ba
Bosznia-Hercegovina Föderációjának parlamentjének honlapja: www.parlamentfbih.gov.ba
Bosznia-Hercegovina Szerb Köztársasága parlamentjének honlapja: www.narodnas-kupstinars.net

Korábbi konferenciák

Európaizáció a Balkánon. Nemzeti Közszerológati Egyetem. 2017. május 12.

A Balkán államainak politikai kihívásai. Nemzeti Közszerológati Egyetem. 2017. október 13.

Korábbi publikációk

Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon.* Budapest, Dialóg Campus, 2019.

Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Délkelet-Európa politikai rendszerei.* Budapest, Dialóg Campus, 2019.